

OYTUN ORHAN: TÜRKİYE SURİYE'DE KALICI OLMAK İSTEMİYOR

Oytun ORHAN

Oytun Orhan, 2009 yılından bu yana ORSAM'da araştırmacı olarak görevine devam etmektedir. Temel olarak Suriye ve Lübnan konularında çalışan Orhan'ın İsrail-Filistin, Irak ve Türkiye'nin Ortadoğu politikası konularında da çalışmaları yer almaktadır. Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlayan Orhan, yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde "Kimliğin Suriye'nin Bölgesel Politikalarına Etkisi (1946-2000)" başlıklı tezi vererek tamamlamıştır. Orhan, halen Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir.

ORSAM Araştırmacısı Oytun Orhan Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirdiği askeri operasyonun, DAESH'ı güney sınırlarından uzaklaştırarak, yeni mülteci akınlarını önleyerek ve PKK/YPG'nin Kuzey Suriye'de bütüncül bir bölge kurmasına engel olmak suretiyle ülkenin uzun vadeli çıkarlarına hizmet edeceğini savunuyor.

Cerablus operasyonu iki haftayı aşkın süredir devam ediyor. Bu operasyonun beklenmediğine ilişkin yorumları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye, Suriye iç savaşının ilk dönemlerinden itibaren Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge, tampon bölge, uçuşa yasak bölge oluşturma önerilerini dile getirmişti. Fakat Türkiye'nin müttefiklerinin öneriye sıcak bakmamaları ve Türkiye'nin tek taraflı adım atmak istememesi gibi nedenlerle hayata geçirilemedi.

Zaman içinde Suriye iç savaşının karakteri de değişmeye başladı ve buna bağlı olarak Türkiye açısından Suriye kaynaklı tehditler çeşitlendi. Özellikle Türkiye sınırına yakın bölgelerde DAESH ve YPG'nin güçlenmesi Türkiye'nin Suriye'ye bakışında değişimlere neden oldu. Buna bağlı olarak Türkiye'nin güvenli bölge talebi devam etti ancak bu bölgenin

kurulmasına yönelik beklentileri farklılaştı. İlk aşamalarda Türkiye'ye yönelik Suriyeli akınını önlemek, Esad rejimi üzerinde baskı kurmanın bir aracı olarak görülen güvenli bölge DAESH ve YPG'nin yükselişi ile bu örgütler ile mücadelenin bir aracı olarak gündeme getirildi. Esasında 2015 yılının ortasında İncirlik üssünün ABD ve koalisyon güçleri tarafından DAESH ile mücadelede kullanıma açılması sürecinde Türkiye ile ABD arasında Azaz-Cerablus hattını içerecek şekilde fiili bir güvenli bölge oluşturma konusunda mutabakat sağlanmıştı. Taraflar buraya "DAESH'tan arındırılmış bölge" adını vermişti. DAESH'a yabancı terörist savaşçıların katılımının önlenmesi ve örgütün Türkiye'ye yönelik havan topu saldırısı düzenleme ve Türkiye'ye kolayca sızarak terör eylemi gerçekleştirmesini önlemek amacıyla oluşturulacak bölgenin Azaz ile Cerablus arasında kalan yaklaşık 100 km'lik alanı kapsamaması konusunda anlaşılmıştı. Fakat mutabakatın sonrasında Rusya ile yaşanan uçak krizi anlaşmanın hayata geçirilmesine engel oldu.

Türkiye ve Rusya ilişkilerinin normalleşmesi bu adımın atılmasının şartlarını yeniden oluşturdu. Dolayısıyla Fırat Kalkanı operasyon belki zamanlama olarak sürpriz olarak değerlendirilmiş olabilir

fakat bu operasyon uzun zamandır Türkiye tarafından her türlü planlaması yapılmış bir adımdır. Ancak uzunca bir süredir Türkiye'nin Kuzey Suriye'ye müdahalede bulunmasının bir şekilde önü alınıyordu. Rusya ile yakınlaşma Fırat Kalkanı operasyonu için uygun şartları oluşturmuş, YPG'nin Münbiç'i alarak el-Bab ve Cerablus'a ilerlemesi olasılığının ortaya çıkması ve DEAŞ'ın Türkiye'de artan terör eylemleri bu operasyona aciliyet kazandırmıştır.

Cerablus operasyonunun başlamasının üzerinden iki hafta geçti. Siz bu operasyonun bu güne kadarki gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz ve Türkiye'nin askeri ve siyasi hedeflerini nasıl tanımlıyorsunuz?

Operasyonun ilk aşamasında Dünya kamuoyunun genel beklentisinin aksine Türk ordusu ve Suriyeli muhalifler hızlı bir başarı elde etti. Cerablus gibi DEAŞ için önemli bir yerleşim kısa süre içinde kurtarıldı. DEAŞ direnç göstermedi ancak Türkiye'nin caydırıcı gücünün buna yol açması daha önemli. Cerablus'un ele geçirilmesi ve yine kısa süre içinde Cerablus'un güneyine Münbiç'e ve paralel olarak sınır üzerinden batıya doğru ilerlendiğini görüyoruz. Böylece Fırat Kalkanı operasyonunun taktiksel

hedefi olarak değerlendirebileceğimiz Türkiye-Suriye sınır hattının DEAŞ'den tamamen arındırılması için önemli aşama kaydedildi. Eylül başı itibarıyla DEAŞ'ın Türkiye sınırındaki mevcudiyeti yaklaşık 30km'lik alana sıkıştırıldı. Beklenti yakın zaman içinde Türkiye ile DEAŞ arasındaki sınırdaşlığın sona ereceği yönünde.

Ancak tabii ki Türkiye bu operasyonun daha uzun vadeli ve stratejik hedeflere hizmet etmesini umuyor. Bunların başında PKK/YPG'nin Kuzey Suriye'de bütüncül bir bölge oluşturmasını engellemek gelmekte. Türkiye YPG'nin Fırat nehrinin batısındaki varlığına son vererek Kobani ile Afrin arasında Türkiye'nin güney sınırlarında PKK kontrolünde devletimsi bir yapının ortaya çıkmasını istemiyor. Bu hedef doğrudan Türkiye'nin toprak bütünlüğü, siyasal bütünlüğünü riske edecek yaşamsal bir tehdit olarak görülüyor. Bir diğer amaç uzun vadede Türkiye'nin Halep ve Ortadoğu ile coğrafi bağlantısının garanti altına alınması. Son olarak Türkiye'ye dönük yeni Suriyeli akınlarını önlemek ve Türkiye üzerindeki yükü hafifletecek şekilde DEAŞ ve YPG'den kurtarılan yerlere yerel halkın geri dönüşünün koşullarını oluşturmak. Bu hedefler açısından bakıldığında operasyonun henüz başında olduğumuzu söyleyebiliriz.

Dolayısıyla Fırat Kalkanı operasyon belki zamanlama olarak sürpriz olarak değerlendirilmiş olabilir fakat bu operasyon uzun zamandır Türkiye tarafından her türlü planlaması yapılmış bir adımdır.

Çünkü Suriyeli muhaliflerin sadece sınır hattı üzerinde 10-20 km'lik derinliğe sahip bir bölgede kontrol sağlaması sadece DAESH tehdidinin uzaklaştırılması, yabancı terörist savaşçılar sorunu ile etkin mücadele gibi faydalar sağlayabilir. Ancak bahsettiğim daha kritik hedefler açısından bu bölgenin güneye doğru genişlik kazanması, el-Bab ve Münbiç'i içerecek şekilde genişlemesi gerekmektedir. Zira teorik olarak halen YPG'nin El-Bab üzerinden Afrin'e ulaşma veya DAESH'in Münbiç'i geri alma şansı vardır.

Peki, sahadaki güç dengeleri ve uluslararası konjonktürü göz önünde bulundurduğunuz zaman Türkiye'nin bütün bu hedeflere ulaşabilmesini ne kadar gerçekçi buluyorsunuz?

Stratejik hedeflere ulaşmak için kurtarılan bölgelerin güneye doğru 40-50 km derinlik kazanması gerekiyor. Ancak operasyonun bundan sonraki kısımları ilk aşama kadar kolay olmayacaktır. Dolayısıyla operasyon daha uzun sürebilir ve bana kalırsa ucu açık bir operasyon. El-Bab DAESH'in bölgede en güçlü olduğu şehirlerden ve Menbiç ile Cerablus'dan çekilen bütün DAESH unsurları buraya yerleştirebilir. Şu anda şehrin etrafında savunma hattı kuruyorlar. Bu nedenlerle El-Bab'ın ele geçirilmesi oldukça zor. Ayrıca el-Bab DAESH'in Halep'te var olma yok alma savaşını vereceği yer olacak. Burayı da kaybederlerse Suriye'nin doğusuna hapsedecekler. Menbiç de yine YPG için çok kritik ve direnecektir. Daha önemlisi YPG'nin arkasındaki ABD desteği Menbiç'in ele geçirilmesini daha karmaşık hale

getiriyor. Fakat Türkiye Menbiç'teki YPG varlığını yaşamsal tehdit olarak görüyor ve benim düşüncem Türkiye'nin bedel ödeme kapasitesi daha yüksek. Coğrafya ve sahadaki şartlar da Türkiye'den yana. Örneğin bu bölgeler Arap ve Türkmen yerleşimleri ve halk PKK'yı istemiyor. Bu arada söz konusu yerleşimlerde halk örgütü YPG ya da PYD değil doğrudan PKK olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'nin desteklediği Özgür Ordu grupları da büyük ölçüde bu yerleşimlerde yaşayan kişilerden oluşuyor. Dolayısıyla bu gruplar da Menbiç'i almak isteyecektir.

Bu operasyonun süresinin uzaması beraberinde Türkiye Suriye bataklığına mı saplanıyor sorusunu akıllara getiriyor. Bu konuda düşüncüleriniz nedir?

Türkiye Suriye'ye askeri müdahalede bulunmadan önce de Suriye kaynaklı tehditler ile baş etmek durumunda kaldı. Son bir yıl içerisinde Türkiye'de yaşanan PKK ve DAESH'in gerçekleştirdiği terör dalgası neredeyse tamamen Suriye kaynaklı. Dolayısıyla sınırınızda ne kadar önlem alırsanız alın Suriye'deki istikrarsızlık ve terör örgütleri ile sınırdaşlık devam ettiği sürece terör dalgası devam edecek. Türkiye muhtemelen Suriye iç savaşına doğrudan müdahil

olmasının hem Türkiye içinde hem de Suriye sahasında nasıl riskler taşıdığını hesaplıyor ancak soruna müdahil olunmamasının ilerde çok daha ağır ve geri dönülmez sonuçlar doğuracağını görüyor.

Bahsettiğim gibi operasyonun bundan sonraki aşamaları daha riskli olacak. Türkiye'nin müdahalesini tehdit olarak gören DAESH ve YPG sahayı Türkiye için olabildiğince bataklığa çevirmeye çalışacaktır. Ayrıca operasyon genişledikçe şimdilik sessiz kalan veya zımnen destek veren bazı aktörler de karşı çıkmaya başlayabilir. Bir diğer sorun Türkiye'nin desteklediği Özgür Suriye birleşenlerinin kapasite ve motivasyon sorunu. Ama Türkiye'nin en büyük avantajı bölgede kalıcı olmak istememesi ve bu bölgenin insanlarından oluşan birlikler vasıtasıyla mücadele etmesi. Türkiye bu bölgelerde kalıcı olmak istemiyor. Yani bir çıkış stratejisi var gibi gözüküyor.

Rusya, İran ve ABD'den bu operasyona yönelik farklı tepkiler geldi. Öncelikle bunları nasıl değerlendirirsiniz. Türkiye bu operasyonlar için Suriye'nin güneyine daha da ilerledikçe bu ülkelerin ilk tepkilerinde değişiklik olur mu?

Türkiye'nin Fırat Kalkanı ile nihai hedeflerine ulaşabil-

Türkiye'nin müdahalesini tehdit olarak gören DAESH ve YPG sahayı Türkiye için olabildiğince bataklığa çevirmeye çalışacaktır.

mesi açısından bölge ve bölge dışı ülkelerinin pozisyonları en az sahadaki durum kadar önemli. Zaten bu operasyona olanak sağlayan faktörlerin başında Rusya-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesi gelmektedir. Rusya'nın muhtemelen genel çerçevede operasyondan haberi vardı ve koordineli bir şekilde gerçekleştirildi. Rusya şu anda Suriye'deki gelişmelerde belirleyici aktörlerden biri. Rusya muhalifler el-Bab ve Menbiç'e ilerleyene kadar sessiz kalabilir ancak ondan ötesine razı olmayacaktır. Zaten el-Bab'tan sonra güneye doğru rejim bölgeleri başlıyor. Rusya bir aşamaya kadar YPG'nin tırpanlanmasına da göz yumabilir. Ancak tabii ki Kuzey Suriye'deki muhalifler-YPG dengesinin bir taraf lehine aşırı bozulmasını istemez. İran'ın da operasyona büyük bir tepki göstermediği görülüyor.

Dolayısıyla operasyonun dış boyutunun iyi ele alındığı, hazırlık ve müzakere aşamasının yürütüldüğü ve böylece risklerin en aza indirilmeye çalışıldığı anlaşılıyor. Rusya ve İran'ın bu tepkileri vermesinde YPG'nin beklenenin üzerinde bir güce ulaşması etkili olmuş olabilir. Suriye'nin kuzeyinde ABD'nin kontrolünde bir bölge ortaya çıktı ve ilerlerde buralarda ABD üslerinin kurulması olasılığı var. Bütün bunlar YPG'nin Türkiye eliyle dengelenmesine Rusya ve İran'ın sıcak yaklaşmasına neden oluyor. Cerablus operasyonundan hemen önce Haseke'de Suriye rejimi ile YPG çatıştı ve Suriye resmi haber ajansları ilk kez PYD ya da YPG yerine PKK ifadesini kullandı. Bunlar rejim-YPG ilişkisinin niteliğinin değiştiğine ilişkin güçlü işaretler. İran Dışişleri Bakanı da Ankara

ziyaretinde PYD'nin PKK ve PJAK ile aynı olduğunu söyleyerek terör örgütü saydıklarını belirtti. Ancak dediğim gibi bu aktörler açısından Türkiye ve muhaliflerin ilerlemesinin sınırları var ve muhtemelen Türkiye'nin daha da ileri gidebileceği yönünde kaygıları vardır.

Peki sizce Türkiye'nin bu ülkelerin uyarılarına kulak asmadan operasyona Suriye'nin daha da güneyinde devam etme ihtimali var mı?

Türkiye'nin Suriye'deki öncelikleri değişti ve terörle mücadele merkezli bir bakış söz konusu. Genel Suriye politikasında da acil siyasi çözüme ihtiyaç duyuyor. Dolayısıyla operasyonun amacı doğrudan rejim ile mücadele değil. O nedenle operasyonun çok fazla güneye doğru ilerlemesi hem sahadaki gerçekler hem de dış faktörler nedeniyle mümkün değil. Türkiye'nin de böyle bir niyeti olmadığını düşünüyorum. Aksi olsaydı zaten Rusya ve İran'ın pozisyonu farklı olurdu. Hedef DAESH ve YPG. Bu fiili bölgeyi Türkiye 1 ya da 2 yıl önce kurmaya kalksaydı farklı şekilde algılanacak ve tepki verilecekti. Dolayısıyla bana göre operasyonun doğal sınırları el-Bab ve Menbiç'i içerek şekilde Azez-Cerablus arasında 100 km uzunluk ve 40-50 km derinlikte bir bölgede yerel silahlı unsurların

kontrol sahibi olmasıdır. Bu daha gerçekçi bir hedef gibi gözüküyor.

Türkiye'nin Suriye'den bir çıkış stratejisi var mı?

Türkiye'nin Suriye'de muhalif unsurların güvenliğini sağlamak için bulunduğunu, süpürme operasyonlarını yerel unsurların yaptığını ve bölgeler temizlendikten sonra da kontrolü ve idareyi bu güçlere bırakmayı istediğini görüyoruz. Bu da riski azaltan bir faktör. Eğer bu bölgelerde gerçek anlamda güvenlik sağlanabilir ve siyasi, ekonomik ve idari altyapısı ile başarılı bir yönetim modeli kurulabilirse Suriye'de siyasi çözüme katkı sunma ihtimali de var. Esasında büyük resimde Türkiye'nin çıkış stratejisi Suriye'deki soruna acil siyasi çözüm bulunması ve bu operasyonun buna hizmet etmesini umuyor. Artık bölge ülkeleri özellikle de Suriye'ye komşu ülkelerin etkinlik kurmak gibi bir derdinin olmadığını tersine riskleri ne kadar azaltabilirim, ortadan kaldırılabirim düşüncesinde olduğu görülüyor.

Cerablus operasyonun Suriye'deki iç savaşın seyri ve gidişatı üzerinde bir etkisi oldu mu?

Fırat Kalkanı iç savaşın sonlanması açısından kritik bir değişim yaratmaz fakat Suriye'nin kuzeyindeki aktörler

Esasında büyük resimde Türkiye'nin çıkış stratejisi Suriye'deki soruna acil siyasi çözüm bulunması ve bu operasyonun buna hizmet etmesini umuyor.

arası güç dengeleri, ilişkilerin niteliği, sınırların değişimi bakımından önemli bir adım.

Türkiye'nin ABD destekli YPG güçleriyle büyük bir çatışmaya girme ihtimali nedir?

Türkiye'nin operasyon ile esas amaçlarında biri zaten YPG ile mücadele. Dolayısıyla YPG Menbiç'ten çekilmediği sürece bu ihtimal var. Türkiye önce tehditler ve ABD üzerinde baskı kurarak YPG'nin çekilmeye ikna olmasını bekleyecektir. Ancak ABD'li yetkililer bir taraftan "YPG çekildi" derken PKK kaynaklarında "Menbiç'i savunmak için sonuna kadar direneceği" yönünde açıklamalar yer alıyor. YPG'nin ikna yoluyla Menbiç'ten çekilmemesi durumunda zora başvurulabilir. Bu ABD'ye rağmen de

olabilir. Burada Türkiye'nin birkaç avantajı var. Birincisi ABD'nin verdiği taahhütler. İkincisi coğrafya Türkiye'den yana. Üçüncüsü konu Türkiye için yaşamsal önemde ve bu nedenle bedel ödeme kapasitesi çok daha fazla. Son olarak bu bölgelerin nüfus yapısı da Türkiye'nin lehine. Türkiye'nin güçlü aktör olarak sahaya girişi sahada güç dengelerine göre pozisyon alan yerel aktörlerin de pozisyonunu etkileyecektir. Menbiç'in Arap yoğunluklu bir kent olduğunu unutmamak gerekir. Ayrıca Türkiye'nin desteklediği muhaliflerin önemli bir kısmı Menbiç'li ve buraya ilerlemek isteyecektir.

Geçtiğimiz hafta Suriye'nin geleceğine yönelik ABD ve Rus Dışişleri Bakanları arasında müzakere

gerçekleşti. Bu doğrultuda Suriye’de siyasi çözüm ihtimalini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şu anda Türkiye, Rusya ve İran arasında Suriye konusunda işbirliğinin artması Suriye’de siyasi çözüm için daha umutlu olmamıza neden oluyor. Suriye iç savaşı dış aktörlerin çok daha etkili olduğu bir nitelik kazandı. Rusya ve İran rejim kanadının en büyük destekçisi. Artık öyle bir hale geldi ki bir bölgede muhalifler ile rejim yanlısı güçler arasında ateşkes sağlanacaksa İran ile müzakere yürütüyorsunuz. Ya da Suriye’de hava, kara operasyonu yapacaksanız Rusya ile koordine etmeniz gerekiyor. Buna karşılıklı muhalifler zaten baştan itibaren dışa çok bağımlı oldu. ABD’de en önemli aktörlerden ve Rusya ile aralarında belli konularda uzlaşma olduğu anlaşılıyor. Dış etkinin çok fazla olması ve dış aktörler arasında uzlaşma sinyallerinin olması çözüm ihtimalini artırıyor. Suriye krizi herkes için baş ağrısına dönüştü ve herkes riskleri minimize etmek ve mevcut kazanımlarını koruma derdinde. Yavaş yavaş bir tükenmişlik haline doğru gidiyor.

Türkiye’nin Suriye’de Esad’lı bir geçiş sürecine olur vereceği anlaşılıyor. Fakat Suriye açısından baktığımız zaman bunlarca

yıllık savaş ve yüz binlerce kişinin ardından Esad’ın bir çözümün parçası olmasını beklemek sizce ne kadar gerçekçi?

Türkiye’nin “Esad gitmeli” söylemini dile getirirken bunu bir takıntı ya da duygusal nedenlerle değil rasyonel bir temele dayanarak ifade ettiğini düşünüyorum. Suriye’de istikrar artık herkesin ortak çıkarı ve Esad iktidarda olduğu süreçte bu sağlanamayacak. Türkiye buna ikna olsa dahi muhalifler, Suriye halkının önemli bir kısmı, mülteciler nasıl ikna edilecek.

Fakat Türkiye Suriye iç savaşının niteliğinin değişmesine paralel Suriye politikasında bazı esnekliklere gitti. Türkiye’nin Esad’ın geçiş sürecine liderlik etmesine onay vermesi bir adım. Başbakan Binali Yıldırım’ın “istememek de Esad bir aktördür” ifadesi kurulacak yeni siyasal düzende Esad’ın kişisel olarak yeri olmasa da onun temsil ettiği siyasal düzen ve toplumsal kesimlerin yine güçlü aktörler olarak iktidarı paylaşmasına razı olunacağı anlaşılıyor. Ancak Suriye iç savaşının askeri olarak kazanılabileceği yok dolayısıyla masada bütün tarafların esneklikler göstermesi gerekiyor.

Şu anda Türkiye, Rusya ve İran arasında Suriye konusunda işbirliğinin artması Suriye’de siyasi çözüm için daha umutlu olmamıza neden oluyor.

***Bu röportaj “Türkiye Suriye’de kalıcı olmak istemiyor.” başlığı ile Daily Sabah’ta yayınlanmıştır.**

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesiyile gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

©Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr